

Landsmålsarkivets frågelista M 144.

*A. Campbell,
okt. 1938.*

STADSTRADITIONER

SÄGNER OM STÄDER OCH DERAS INVÅNARE.

I det följande avses endast sådana traditioner, som helt och hållet ha sägnens karaktär.

Sådan muntlig stadstradition, som ej utgöres av sägner, kommer att efterfrågas i en senare frågelista.

1. Sägner om hur städer, anlagts, om stadens grundläggare, om de första invånarna och deras härstamning.

2. Namnsägner, vars väsentliga uppgift är att lämna en förklaring till hur staden, stadsdelarna, kvarter, gator, broar etc. erhållit namn. Sägner förklarande öknamn? Ex.:

På ronningen på Stortårjed där ligger en kvarnsten. Å där sto en mylla på tårjed, å där ble myllarens dötter ijäklämd. Å de va en malen mö; å så fick stan namned Malme (Malmö).

I vägskälet vid Gärdberg fanns förr en offerkista för de vägfärande och intill denna en bild av Lucia som kallas Lusse. Det blev Lusse-asken - Lus-asken.

3. Sägner förklarande stadens vapen? Ex.:

Då Karl IX hade anlagt Mariestad, som fått namn efter hans gemål, och åt middag i Maireholms kungsgård fick han genom fönstret se en oxe, som just steg upp ur älven. Staden bär i sitt vapen en oxe som stiger upp ur strömmen.

4. Sägner om hur stadens eller stadsdelarnas gränser en gång bestämts. Sägner om gränstvister med grannar eller med landsbygden.

5. Berättar man om någon ödesbestämmelse för staden, att den skall brinna eller sjunka under jorden eller i havet (sjön) eller att vissa byggnader skola brinna etc.? Spådomar om staden?

6. Sägner om enskilda byggnaders uppförande, anläggningar av vallgravar, torg, gator, broar, parker etc. Ex.:

Mariestads kyrka är byggd utan pelare: Då Karl IX, stadens grundläggare, första gången besåg kyrkan i sällskap med dess byggmästare och fick se de stora valven utan pelare, blev han ursinnig, stack värjan i byggherren och kastade honom utför tornet.

Där va en nuna i itt klåstor på Västorgada, såmm fick itt barn. Å honn ble levanes innemurad. Menn hinnes bild ståur i hörnan po hused; där ståur hon å hållor barned.

7. Sägner om spöken, varsel eller andra övernaturliga företeelser förbundna med vissa stadsdelar, byggnader, gator och gränder.

8. Sägner knutna till fasta fornminnen, ruiner, forntida gator, offervarp, runstenar, gravhögar o.dyl. inom stadens hank och stör eller i dess närmaste omgivning. Ex.:

Ett gammalt slott utanför Norrköping, där det unga hertigparet av Östergötland, som här, förhäxade av en trollpacka, förgäves sökte finna livets lycka. Häxan brändes enligt sägen, vid Ramunderhäll nära Söderköping.

9. Sägner om inventarier tillhörande stadens offentliga byggnader, om dolda skatter etc.?

10. Sägner om stadens kyrkor (kloster och helgeandshus etc.) och kyrkogårdar?

11. Sägner om stadens galgbacke?

12. Sägner om kullar, åsar, berg, stenar etc. inom stadens område eller i dess omedelbara omgivningar? Vad berättas om höjder, där vårdkasar eller påsk- eller valborgsmässaeldar brukat tändas? Ropstenar? Lyftstenar för styrkeprov?

13. Sägner om källor, vattendrag, sjöar? Offerkällor?

14. Sägner om skogar och lundar?

Sägner och sedvänjor knutna till särskilda träd.

15. Sägner eller sägenartade berättelser om händelser, som fordom tilldragit sig i staden, såsom krig och belägring, eldsvådor, stölder, postrån, mord, farsoter, nödår o.s.v., besök av kungligheter m.m.?

Sägner knutna till forna invånare i staden.

16. Sägner om stadens grundläggare, om stormanssläkter som härstamma från eller bott i staden? Sägner om stamfäder till borgarsläkterna eller sägenartade berättelser om dessas ursprung. Sägner om släktnamns uppkomst?

Sägner om hur förmögna släkter förvärvat sin rikedom.

Sägner om ödesbestämmelse, knuten till borgarsläkter? Släktklenodier, t.ex. ringar och andra smycken, vartill en viss bestämmelse är knuten?

17. Sägner om stadsbors mellanhavanden med gengångare och spöken?

18. Sägner om spökgestalter, som hålla till på viss plats och vilkas uppträdande ibland tolkas såsom förebud men i andra fall icke tillskrives någon särskild betydelse?

19. Sägner om borgares mellanhavanden med djävulen? Om borgare som sålt sin själ för att få framgång, om domare som avkunnat orättfärdiga domar, om ämbetsmän som tagit mutor o.s.v. och därmed förlorat sin själ till djävulen?

20. Sägner om stadsbors förbindelser med andra övernaturliga väsen (troll, tomtar o.d. som skaffat dem deras rikedomar)?

21. Sägner om män och kvinnor ur borgarsläkterna eller bland stadens övriga invånare, t.ex. kuskar och betjänter, som själva haft övernaturlig förmåga?

22. Sägner om högmodiga och stolta eller elaka och grymma medlemmar av borgarsläkter, sådana som t.ex. plågat och förtryckt sina underlydande men till slut kanske fått sona sina gärningar?

23. Sägner om rättrådiga och hjälpsamma medborgare?

24. Sägner om brott eller ogärningar, begångna inom staden? Straff som ådömts de brottsliga?